

Ситуація в Україні

Доброго ранку й ласкаво просимо на чергову лекцію.

Сьогодні в нас у гостях доктор Якуб Ольховський, який є доктором суспільних наук у сфері політології. Він є науково-педагогічним співробітником кафедри міжнародної безпеки на факультеті політології та журналістики Університету Марії Кюрі-Склодовської в Любліні, а також керівником Східного відділу Інституту Центральної Європи. Він також є експертом Центру Східної Європи Університету Марії Кюрі-Склодовської та Дослідницької групи з питань пропаганди та дезінформації Університету Марії Кюрі-Склодовської.

Лекція є частиною проєкту «Дія Інтеграція», який реалізує Асоціація «Для Землі». Проєкт фінансується Ісландією, Ліхтенштейном та Норвегією з фондів Європейської Економічної Зони та Норвегії в рамках програми Регіонального фонду «Активні громадяни».

Куба, я надаю вам слово.

Дуже дякую. Доброго дня. У нас дуже мало часу, а тема України, яка сьогодні буде обговорюватися, — це тема, про яку можна говорити годинами і днями. Однак я зосереджуся на кількох речах, про які ми з Маґдою домовилися.

Хотів би відмітити, що це буде свого роду невелика інформаційна пігулка, бо на стільки дозволяє час. Тому я хотів би зупинитися на кількох речах. По-перше, це різні міфи і стереотипи, які існують у Польщі про Україну, про українців. Це перший момент.

По-друге, — я хотів би коротко сказати, якою є ситуація на даний момент в Україні — внутрішня, політична, соціальна та економічна ситуація.

По-третє, про польсько-українські відносини, і по-четверте, тому що від цього нікуди не дітися, коли ми говоримо про Україну й коли ми говоримо про польсько-українські відносини, — про Росію, тому що це дуже важливий фактор у цих відносинах.

Але почнемо з різного роду міфів, стереотипів та упереджень, які з них випливають, що існують у Польщі по відношенню до України й по відношенню до українців. Таких міфів і стереотипів дуже багато. Насправді, у цьому немає нічого дивного чи незвичного, адже стереотипи просто функціонують на різних рівнях скрізь, у кожній громаді. Зупинимось на кількох. Міф номер один. Україна насправді наполовину проросійська. Україна поділена на такі дві частини, одна з яких прозахідна, а інша — проросійська. Це міф, який циркулює вже 30 років, відколи існує держава Україна, і він не відповідає дійсності. Це неправда з багатьох різних причин, перш за все тому, що Україна дуже, дуже внутрішньо розмаїта.

Це країна, нагадаємо, удвічі більша за Польщу. Відмінності всередині держави, між окремими регіонами, політичні, культурні, навіть мовні, дуже великі. Закарпаття, Галичина й Запоріжжя чи Донбас — це абсолютно різні землі. Між ними набагато більша різниця, ніж, скажімо, між Підкарпаттям і Західно-Поморським воєводством у Польщі. Тому тут важко узагальнювати і використовувати такі спрощення, що половина

така, а половина така, тому що це не так. Звичайно, з огляду на багатовікові тісні зв'язки з Росією, у тому числі культурні та мовні, проросійські симпатії дійсно існували протягом багатьох років після проголошення Україною незалежності, і вони були значною мірою результатом особистих, родинних, соціальних зв'язків тощо, які, звичайно, накопичувалися упродовж поколінь і протягом усього періоду, коли Україна була частиною Радянського Союзу, звісно. Але все кардинально змінилося.

Зміни почалися 10 років тому, після анексії Криму. Після анексії Криму почалися значні зміни, і на даний момент не можна сказати, що Україна або частина України є проросійською, тому що це вже не так. На даний момент, згідно з опитуванням у лютому цього року, тобто у 2024 році, 4 % українців вважають Росію братньою країною. З іншого боку, навіть на сході України, який дійсно більш ментально близький до Росії і завжди більше симпатизує Росії, ніж захід України, це 10 %. Це раптом тільки 10 %. А не так давно, ще у 2017 році, коли проводилося таке дослідження, на сході України таких була половина. На сході України половина населення вважала Росію братнім народом, братньою країною. Але це змінилося. Війна внесла корективи. Коли летять бомби, коли гинуть люди, важко вважати агресора братом. Наразі Росія асоціюється в українців (у 83 % українців) насамперед з убогістю і відсталістю цивілізації. Тому важко вважати це аргументом на користь проросійськості, якщо українці думають про Росію саме так. Аналогічний відсоток, понад 80 %, виступає за членство України в НАТО та Європейському Союзі. І це чітка позиція. Або ти за Росію, або ти за НАТО. І це чітка відповідь на питання, чи є українці проросійськими. Вони не проросійські. Вони не є такими в переважній більшості. Ще раз повторюю, війна спричинила це. Війна й дії Росії, російська агресія.

Що стосується стереотипу проросійськості в Україні, то часто також наводиться аргумент, що вони розмовляють російською. То які ж вони українці, якщо вони розмовляють російською? Ну, це абсолютно неправильний аргумент. Він правильним виглядає з погляду такої країни, як Польща, яка є дуже лінгвістично однорідною. Так само, як і Чехія, наприклад. Поляки розмовляють у Польщі польською, чехи — чеською, угорці — угорською, але це не скрізь так. Важко звинуватити українців у тому, що вони розмовляють російською. Дехто розмовляє, дедалі рідше, але розмовляє. Якщо подивитися на це ширше, то в цьому немає нічого дивного. Скажіть ірландцям, які розмовляють на щодень англійською, що вони англійці. Індійцям, які також розмовляють англійською як однією з офіційних мов в Індії, що вони — англійці. Скажіть франкомовним бельгійцям чи швейцарцям, що вони французи. Або бразильцям, які, зрештою, розмовляють португальською, що вони не бразильці, а португальці. Не дивно, з огляду на світову історію та різні обставини, що є українці, які розмовляють російською, але, тим не менш, вони українці й ідентифікують себе з Україною, про що ми поговоримо пізніше.

Другий міф. Другий міф також дуже міцно вкорінений і сильно підігривається і підживлюється певними деталями. Це міф про антипольський український націоналізм. Такого не існує. Сто років тому — так, але не сьогодні. В Україні немає політичних угруповань, які б мали на своїх прапорах антипольський націоналізм. Власне, немає таких угруповань і в парламенті, немає таких угруповань у Верховній Раді України. Це вже не ті часи. Так, є антипольські настрої, це теж очевидно. Взагалі кажучи, у кожній країні завжди, у більшій чи меншій мірі, з тих чи інших причин, існують певні настрої

проти сусідів. Звичайно, є українці, які налаштовані проти поляків, але це має зовсім інше підґрунтя, ніж націоналізм, представлений, наприклад, ОУН, Організацією українських націоналістів чи Українською повстанською армією, 100 років тому чи 80 років тому. Ця неприязнь до поляків, або, скажімо так, це негативне ставлення до Польщі й поляків, наразі є результатом не націоналізму, а таких актуальних питань, як, наприклад, те, що відбувається навколо кордону й те, що пов'язано з блокуванням кордону, яке, до речі, українці взагалі не розуміють, і, можливо, ця неприязнь просто пов'язана з такими традиційними взаємними упередженнями.

Це трохи схоже на відносини між поляками та німцями. Ми маємо різні образи на німців, ми їх не любимо, але це не є вираженням польського націоналізму. Просто в нас є певні специфічні образи. Так само українці мають певні специфічні претензії до нас, пов'язані з тим, що польська держава поводиться так, а не інакше, що поляки дивляться на українців зверхньо чи презирливо, що українці бідніші й так далі. Це більш-менш ті самі образи, які ми маємо на німців, що вони дивляться на нас зверхньо, що вони ставляться до нас так, як вони ставляться до нас, колонізують нас і так далі. Але це не націоналізм. Це не націоналістичні настрої. Так, у Польщі небезпідставно підкреслюють, що українці ставлять пам'ятники Степану Бандері, який у Польщі асоціюється однозначно негативно й небезпідставно. Так, це справді так. Тільки Бандера, всупереч видимості, є також дуже неоднозначною фігурою і у самій Україні.

Ці пам'ятники й певний, можливо, не культ, але все ж таки певний вид поваги чи пам'яті до цієї постаті, за всіма ознаками, почав посилюватися в Україні лише після 2014 року, тобто після російської агресії, після анексії Криму. Що ж, у такій ситуації, коли маємо війну, коли нація потребує консолідації, об'єднання, потрібні герої. Потрібні герої, щоби показувати приклад, ставити пам'ятники тощо. І тому був знайдений Степан Бандера, тому що в такій ситуації потрібні герої, які боролися. І тут Бандера підійшов, хоча, будемо відверті, це трохи перебільшення. Я маю на увазі, що в тому, що стосується Бандери, українці трохи перебільшують, і ми трохи перебільшуємо. Вони перебільшують, тому що вважають його символом боротьби за незалежну Україну. Ну власне, це й теж вказує на різницю між поляками та українцями. Для українців УПА, Українська повстанська армія — це передусім структура, яка боролася за незалежну Україну.

Насамперед проти Радянського Союзу, проти Москви, тому що фактично навіть у 1950-х роках залишки Української повстанської армії продовжували чинити опір радянській владі. З нашої точки зору, для поляків УПА — це вбивці, злочинці, які вбивали поляків на Волині, у Литві та інших місцях. Це дві абсолютно різні точки зору, і багато українців взагалі не мають жодного уявлення про те, що сталося на Волині, і чим далі на схід в Україні, тим менше вони знають, тому ми повинні усвідомлювати, що Бандера не був героєм, тому що він фактично не дуже багато й воював, і фактично його зробили героєм головно через обставини його смерті. Його вбили в Німеччині агенти КДБ, росіяни. І це, свого роду, додало міфу, легенди цій постаті. Ми, з іншого боку, перебільшуємо, звинувачуючи його, роблячи його такою дуже темною фігурою. Трохи перебільшуємо, тому що не він особисто відповідав за масові вбивства поляків на Волині, а Роман Шухевич, тому що Бандера в той час перебував у німецькій в'язниці. Бандера багато чого не міг зробити і, напевно, теж не багато вмів. Але це такі нюанси історії. Без сумніву, це постать, яка нас розділяє. Поляків і українців. Але давайте не

будемо бачити в цьому ніякого націоналізму. Певні кола в Польщі сьогодні дуже сильно просувають тези про цих націоналістичних «українських полякожерців», але це не виглядає так. Якщо є якісь образи українців на поляків, а я можу вас запевнити, що є більше образ у поляків на українців, ніж в українців на поляків, то це не пов'язано сьогодні з націоналізмом. Це абсолютно різні види неприязні. Так, є націоналістичні кола, радикальні кола, але вони є скрізь. Це маргінес, який не має великого впливу на громадську думку загалом.

Наступний міф, який останнім часом дуже популярний і який також підігрується і підживлюється певними колами, — це українізація Польщі — мовляв, українці захоплюють Польщу, що 120 мільйонів українців приїхали сюди й тепер це буде Україна, а не Польща. Це теж казки. Почнемо з того, що між 2021 і 2023 роками в Польщі було видано 1,2 мільйона дозволів на роботу громадянам країн, які не є членами ЄС, у тому числі й українцям. Скільки українців у цьому числі? 420,000. Більше того, минулого, 2023 року, українці, звичайно, теж отримували ці дозволи на роботу в Польщі, але в переліку національностей, людей різних національностей, які приїхали працювати в Польщу, українці на 14-му місці за кількістю дозволів на роботу минулого, 2023 року. Більше, ніж українці, працевлаштувалися в Польщі в'єтнамці, індійці, турки, азербайджанці й так далі. Тому тут важко говорити про якусь українізацію, тим паче про те, що вони приїхали по соціальну допомогу, як то часто говориться і теж є частиною міфу. Люди з України, які перебувають у Польщі, завдяки тому, що вони тут працюють і платять податки, більше вносять до польського бюджету, ніж беруть із нього у вигляді різних пільг.

Наступний момент. За останні два роки, 2022 і 2023, українці створили в Польщі майже 50 тисяч компаній. Це означає, що вони платять податки. Це означає, що вони тут не заради соціальних виплат і що вони не приїхали нас українізувати.

До речі, найімовірніше, тому що, звичайно, важко порахувати, але всі дані вказують на те, що в Польщі може бути близько 2 мільйонів громадян України. Зрештою, це змінюється, коливається, звичайно. Якщо 38-мільйонна нація боїться бути денационалізованою цією групою у 2 мільйони, то це звучить досить малоімовірно. Тим більше, що це група, яка досить культурно схожа на нас, поляків. До речі, коли йдеться про трудову еміграцію з України, коли йдеться про трудових емігрантів, це не є проблемою для нас як приймаючої сторони. Це проблема для України. І ця проблема буде зростати. Ще одне питання, пов'язане із цим. Присутність цих емігрантів є бажаною з погляду Польщі, з погляду польської економіки й польського ринку праці, і не тільки польського. Багато країн уже зрозуміли, що варто залучати економічних мігрантів з України. Наприклад, німці вже зрозуміли, кому потрібні робочі руки, і вони вже зрозуміли, що для них краще залучати емігрантів з України, ніж із Туреччини, Афганістану чи Сирії, тому що з українцями просто менше проблем, і вони працюють. Вони більш готові працювати, ніж інші іммігранти. Слід також враховувати, що присутність економічних мігрантів з України, заробітчани з України, є вигідною для приймаючої країни й абсолютно не загрожує їй ні в економічному, ні в культурному, ні в будь-якому іншому вимірах.

Звичайно, тут теж варто і треба підкреслити наступну річ. 2 мільйони людей — це величезний натовп, і тут працює закон великих чисел. Тобто, серед цієї маси людей є,

звичайно, ті, хто поводить себе ганебно, неприйнятно, грубо. Звичайно, є такі. Я сам неодноразово був свідком такої поведінки з боку українців, які проживають у Польщі. Але давайте не будемо узагальнювати. Така група завжди буде в будь-якій групі людей. Давайте також запитайте себе, чи стосується це біженців, тих, хто виїхав з України після 22-го року. Близько мільйона українців приїхали сюди до цього й були тут. Тож не обов'язково ті, хто поводить себе неприйнятно, — це ті, хто втік з України після 2022 року. І давайте також мати на увазі, що на даний момент, принаймні за даними Центрального статистичного управління, за межами Польщі постійно перебуває близько 1,5 мільйона поляків. Це те, що говорить Центральне статистичне управління. І пам'ятаймо, що серед цих поляків є також велика кількість людей із різною патологічною поведінкою. Там є чимало людей, які просто втекли з Польщі, щоб втекти від польського правосуддя, яке переслідує цих людей за злочини, скоєні в Польщі, і так далі. Такі голоси, як ми чуємо в Польщі, що українці приїхали й роблять те чи інше, лунають також у Великій Британії, Німеччині, Норвегії, Голландії, Франції про поляків. Тож давайте пам'ятати про це, перш ніж говорити щось узагальнююче.

Коли бачимо молодих українських п'яних хлопців, які дебоширять, давайте не будемо переносити своє враження на всю групу українців. Тим більше, що переважна більшість громадян України, які вїхали до Польщі у 2022 році, були жінками з дітьми. І про це треба пам'ятати.

І наступне питання, або наступний такий міф, який діє про Україну, — це питання корупції. І це правда. Це дійсно гігантська проблема, дуже багатовимірна. Ця корупція є, на жаль, системною. Системною, тобто такою, що передається з покоління в покоління, майже генетично вкоріненою і у певному сенсі майже непомітною. Дозвольте пояснити, про що йдеться. Наразі більшість українців вважають, що корупція є найбільшою проблемою в Україні. Ба, більшість, хоч і невелика, але все ж таки вважає, що Захід має право ставити надання допомоги Україні в залежність від боротьби з корупцією, або успіху в боротьбі з корупцією. До речі, на Заході це теж прекрасно бачать. Так чому ж усе так погано? Якщо більшість українців кажуть, що так, корупція — це наша найбільша проблема, то чому вона все ще існує? Якщо всі так кажуть, більшість каже, що так, це проблема, ми повинні щось із цим робити. Це системність певного явища.

За аналогією, якби ми запитали поляків, як у них у Польщі стоїть питання дотримання правил дорожнього руху та культури водіння. Я переконаний, що більшість поляків відповіли б, що все дуже погано, все жахливо, ми не дотримуємося правил і взагалі агресивно ставимося один до одного і т.д. Ну, так, але ніхто не говорить про себе, тільки про інших, що вони такі, що інші так роблять. А тим часом третина польських водіїв не знають, що таке поворотники, розмовляють по телефону за кермом і так далі, і тому подібне. Але я не такий. Майже всі ми порушуємо правила, перевищуємо швидкість, але ні, це не ми, це ті інші. Це питання системності і, на жаль, це також питання корупції в Україні. Це дуже складна проблема.

Свого часу, бо вона вже змінилася, але українська ДАІ фактично вимагала хабарі від усіх. У певному сенсі вони були змушені так робити. Міліціонер повинен був поділитися хабарем зі своїм начальником, той — зі своїм начальником і так далі. Це було схоже на ланцюжок, тому хабар не міг бути дуже малим, він повинен був бути достатнім, щоб

вистачило на усіх. Чому вони змушені були це робити? Тому що вони практично нічого не заробляли. Я маю на увазі, що їхні зарплати були мізерними. Чому вони були мізерними? Тому що держава була бідна. Чому вона була бідною? Ну, тому що її постійно всі грабували. Тож це таке собі замкнене коло, з якого важко вирватися. На щастя, це повільно змінюється. Повільно, але змінюється. Сьогодні вже немає цієї дорожньої міліції, яка була проблемою. Ну власне цієї проблеми вже немає, але є, звичайно, інші. Наприклад, хабарі за виїзд із країни. Чоловікам призовного віку заборонено виїжджати з України, але дають хабар і все можна зробити. Це, безсумнівно, найбільша проблема в країні, і вона фактично діє на всіх рівнях.

Крім того, питання олігархії — це питання корупції, тому що корупція — це не просто хабарі. Корупція — це продажність, це підлаштовування закону під власні потреби, маніпулювання законом і так далі. Й олігархія була частиною цієї системи корупції. Олігархи мали свої ЗМІ, через які вони маніпулювали людьми. Олігархи мали свої політичні партії, через які вони впливали, формували законодавство так, як хотіли. Парадоксально, але війна призвела до того, що їх практично не залишилося, тобто олігархи є, але вони вже не мають такого великого значення. З різних причин. Захід тиснув на українську владу, щоб вона якось привела цих олігархів до ладу, тому що вони втратили багато свого майна. Їхні підприємства здебільшого були на сході України, вони були зруйновані або росіянами, через бойові дії. Суспільна свідомість також дуже сильно змінюється. Напевно, найбільшим успіхом України за останні 10 років є швидкий і дуже інтенсивний розвиток громадянського суспільства, неурядових організацій, громадських організацій.

За всіма ознаками тягар боротьби з агресією на Донбасі 10 років тому ліг на плечі волонтерів. Саме люди та громадські організації озброювали, годували та одягали українську армію, яка воювала на Донбасі, тому що держава на той час перебувала в такому стані розпаду, що не могла цього робити.

Наступне, таке дуже важливе, символічне питання — людина, політик, який має найбільшу підтримку на даний момент, ну це поки що Зеленський, але, напевно, недовго, а другий після нього — Сергій Притула. Дуже популярна в Україні людина, яка походить із середовища неурядових організацій. Засновник і особа, яка керує однією з найбільших і найвідоміших НУО в Україні. Світло в кінці тунелю одне — і це воно — громадянське суспільство.

І другий обнадійливий момент — ми пам'ятаємо лютий 2022 року, коли практично всі думали, з росіянами на чолі, що за три дні «русскіє» будуть у Києві й питання буде вирішене. Але ні, минуло два роки, й українська держава існує. Усе працює. Попри всі корупційні схеми, попри всі ці політичні суперечки, вона працює. Це означає, що вона не є зруйнованою чи занепадаючою державою, як дехто пророкував. Для багатьох українців це диво, що воно так склалося, але воно працює. Ця держава існує і вона працює. І до речі. Говорячи про корупцію — останній момент. Індекс сприйняття корупції, відомий, напевно, багатьом. Це індекс, який вимірює, наскільки корумпованою є держава, і рейтинг, звичайно, це визначає. За минулий рік у цьому рейтингу Польща посіла 47 місце. Україна, як набагато більш корумпована держава, ніж Польща, на 104-му місці, але не забуваймо, що Росія — на 141-му. Тож про українську корупцію

багато говорять, і не безпідставно, але теж варто порівнювати далі. Росія набагато, набагато корумпованіша за Україну. Тож не забуваймо про це.

Кілька слів про внутрішню ситуацію, але коротко, бо в нас не так багато часу. Що стосується політичної ситуації, давайте будемо свідомі того, що вона завжди була дуже складною. Набагато складнішою, ніж у нас. Українська сцена, українська політична сцена набагато більш непередбачувана, ніж наша. І через те, що там війна, політичні процеси — виборчий цикл, наприклад, — заморожені. Через воєнний стан вибори не відбуваються. Це є певною проблемою, тому що вибори — це завжди певний запобіжний клапан. Соціальна напруга, яка накопичувалася навколо різних питань, має шанс розвіятися завдяки виборам, тому що люди висловлять свою думку, і, можливо, відбудеться зміна влади. Це саме те, чого зараз не вистачає Україні, і, на жаль, це стає все більш очевидним. І ця політична боротьба дуже сильна, хоч і трохи підкилимна, тому що принаймні перший рік після російської агресії була така неписана домовленість не критикувати владу. Йде війна, завдання номер один — захиститися від агресії. Зараз це змінилося. Такого консенсусу більше немає, і політична боротьба інтенсифікувалася.

Як ми пам'ятаємо, президент Зеленський нещодавно звільнив генерала Залужного з посади головнокомандувача Збройних сил України. Ну, на жаль, це частина внутрішньої політичної суперечки. Панове недолюблюють один одного з різних причин, це не таємниця. Основною причиною, з погляду Зеленського, є те, що Залужний набагато популярніший за нього. Залужний має колосальну суспільну підтримку, він навіть є іконою української поп-культури, він має понад 90 % підтримки. Жоден політик у світі, окрім Білорусі та Росії, Північної Кореї, не може навіть мріяти про таку підтримку. Недарма вже давно говорять про те, що Валерій Залужний — наступний президент України, що дуже можливо, за умови, що будуть вибори, а коли вони будуть, невідомо. І ця напруга, на жаль, зростає.

Що стосується економічної ситуації, то після драматичного 2022 року економіка вже почала відновлюватися у 2023 році. І це не означає, що все добре, бо все погано. Коротше кажучи, Україна не виживе ні економічно, ні військово без зовнішньої допомоги. У цьому немає жодних сумнівів. Усе більше й більше людей стикаються з проблемами, пов'язаними із забезпеченням себе засобами до існування. І коли мова йде про соціальну ситуацію, яка із цим пов'язана, то настрої все ще дуже, може, не дуже добрі, але не погані. Оптимістів усе ще більше, ніж песимістів, хоча цей баланс поступово вирівнюється, оскільки війна триває. Цілком ймовірно, що незабаром саме песимістичні настрої почнуть домінувати. Чи можна дивуватися цьому? Більшість українців кажуть, що війна впливає на них, часом дуже безпосередньо.

Дві третини українців мають або мали когось на фронті, і зараз в Україні налічується мільйон ветеранів. І їх буде ще більше. Можливо, зараз це не є такою проблемою, але вона буде зростати, тому що ці ветерани часто приходять із ПТСР, і багато країн, які набагато багатші й набагато краще організовані, ніж Україна, наприклад, Сполучені Штати, мали й мають гігантську проблему з ветеранами і з такими післявоєнними травмами. Чи може Україна із цим впоратися? Важко сказати.

Є ще одна дуже серйозна проблема, про яку ми сигналізували на початку. Це демографічна ситуація. Тридцять років тому, коли Україна проголосила незалежність, її населення становило близько 50 мільйонів осіб. Сьогодні, за різними оцінками, оскільки, звичайно, неможливо провести перепис населення в умовах воєнного часу, воно становить близько 30 мільйонів осіб, і буде менше. Із цілої низки причин. Це виїзди. Ті жінки з дітьми, які виїхали з України, не обов'язково повернуться через різні причини. Це тема для іншої розмови. Втрати від війни — це ще одне питання. І також суто психологічне питання. Минулого року, я маю на увазі 2023-й, в Україні народилося на третину менше дітей, ніж у 2021-му. Величезне падіння народжуваності. Люди бояться народжувати дітей. Вони не знають, що чекає на цих дітей. Яким буде їхнє майбутнє. Це також означає дефіцит робочої сили плюс колосальне руйнування країни.

Пам'ятаймо, що росіяни б'ють по всьому. По всіх видах інфраструктури. Це просто для довідки, на випадок, якщо хтось захоче порівняти, адже Захід теж веде війни. Звичайно, так, особливо в Сполучених Штатах, але не так, як тут. Свідоме й навмисне знищення всієї цивільної інфраструктури означає, що не виключено, що в майбутньому ці дикі поля, які ми знаємо з історії сходу сьогоднішньої України, знову будуть дикими, незаселеними, без промисловості, без людей, без сіл, які були зруйновані.

Парадокс усього цього полягає в тому, що ця війна, ця російська агресія, ці цивілізаційні зміни й ці політичні зміни є однозначним абсолютним поворотом України на захід. Україна більше не хоче мати нічого спільного з Росією, і це справді добра новина для нас, але передусім це добра новина для українців. Відомо, було багато насмішок, що, зрештою, це не нація, це не держава й це не народ. Насправді, 10 років тому менше 50 % українців ідентифікували себе з Україною як державою. Сьогодні — 94 %. Більше того, День Незалежності України, встановлений 10 років тому, через 20 років після здобуття незалежності, був непримітним; загалом, 1/3 українців чули, що є таке свято. Наразі в Україні є три головні свята. Великдень, Різдво й День Незалежності. Це теж дуже важливо. Але давайте йти далі.

Польсько-українські відносини. Тема як безкінечний океан. Загалом, вони виглядають так, як вони виглядають. Може, по-іншому. Вони виглядають по-різному. Але найбільша проблема в тому, що на них лежить тягар історичних питань. І, звичайно, від цього дуже важко втекти, і цим дуже вміло користується Росія. Протягом багатьох років, не тільки зараз. Історія ця була дуже важкою, і є чимало взаємних образ, які також дуже глибоко вкорінені. Коли я вперше поїхав в Україну, 26 років тому, саме моя бабуся, яка тоді ще була жива, 1920 року народження, із Замойщини, яка бачила війну, бачила різні речі, була нажахана: «Не їдь туди, вони тебе вб'ють, бо вони погані люди». Це показує масштаб цих взаємних упереджень, які десь закодовані в головах, передусім із нашого боку, тому що це питання подій на Волині.

Ми постійно говоримо про ті події, тримаємо в голові «Огніем і мечем» Сенкевича, який саме в такий спосіб показує, що відбувалося в нашій історії, але пам'ятаймо також, що було також багато етапів дуже тісної співпраці. Наприклад, повстання Хмельницького, яке, до речі, було сьомим за чергою у 17-му столітті в козацькій державі. При цьому вони робили від нудьги, у них не було якихось особливих причин. Але, зрештою, у тому ж 17 столітті не раз польське військо й козацьке військо пліч-о-пліч воювали проти московитів, проти турків, проти шведів.

Історія не є чорно-білою, не є рівномірною. Були погані моменти, були хороші моменти. Однак, звичайно, ми повинні також пам'ятати, що в інтересах певних антиукраїнських кіл, або говорячи прямо — російських кіл (тому що їх, насправді, важко розділити), або, іншими словами, в інтересах Кремля постійно нагадувати й полякам, й українцям, що вони повинні ненавидіти один одного, тому що вони вороги один одному. Звідси антиукраїнська пропаганда в Польщі та антипольська пропаганда в Україні. У Польщі, наприклад, це «Пам'ятаємо про Волинь». Дуже добре, ми повинні пам'ятати, тому що це величезна трагедія і злочин. Просто ми всі це розуміємо й пам'ятаємо. Ті кола, які на своїх банерах пишуть «Пам'ятаємо про Волинь», поведуться так, ніби вони відкривають якусь таємницю. Але ж це не є таємницею.

Волинська різанина була описана сотні тисяч разів письменниками, науковцями, публіцистами. Навіть Войцех Смажовський зняв фільм на цю тему, дуже жорстокий фільм без зайвих прикрас. Ми всі пам'ятаємо Волинь і це треба пам'ятати, тільки зауважимо, що часто ті кола, які кажуть, що пам'ятають Волинь, не пам'ятають. Не пам'ятають або не хочуть пам'ятати злочинів німців і особливо росіян. Вони не пам'ятають про три поділи, про різанину Волі, про депортації до Сибіру, про мільйони поляків, вивезених у вагонах для худоби на Схід, про масові вбивства НКВС, про більшовицькі злочини війни 1920 року, про 17 вересня 1939 року, про придушення Варшавського повстання, про насадження в нас комуністичного уряду на 30 років. Ні, вони пам'ятають лише про Волинь.

Це просто те, що робить Росія. Не лише з нами та українцями, це спосіб дій Росії протягом століть. *Divided impera* (розділена імперія). Розділяй і володарюй. Розділеними й роз'єднаними людьми легше маніпулювати. Між іншим, Росія робить це з усім Заходом загалом. Тому що Росія прекрасно розуміє, що в такому симетричному протистоянні із Заходом вона не перемаже — ні у військовому, ні в економічному плані. Захід єдиний, тому цей Захід треба розділити, дестабілізувати, поляризувати. Ну, такими методами, але це вже тема для зовсім іншої історії, для іншої розмови. І давайте також пам'ятати, у контексті українсько-російських відносин, що Москва бачить себе спадкоємицею Київської Русі. Не кажучи вже про те, що коли Київ був столицею великої держави, Москви не існувало. Або ж це було якесь рибальське село. Москва заявляє, що є спадкоємицею всієї Русі, тієї величезної території на схід від нас, розділеної протягом століть на різні князівства, які тривалий час перебували ще й під монгольським пануванням. Росія стверджує, що вона є спадкоємицею всього цього, а не Київ. Тому не варто розраховувати на те, що Росія зупиниться, отримає шматок України й на цьому війна закінчиться, бо цього не буде.

План відновлення Великої Росії є неповним без приєднання України до Росії. Росія не зупиниться ні перед чим, окрім анексії всієї України. Тому давайте не будемо розраховувати на те, що так само, як були ті, хто 80–90 років тому розраховував на те, що якщо Гітлеру дати Чехословаччину, а потім дозволити напасти на Польщу, то на цьому все закінчиться. Тоді це не закінчилося, і заспокоїти Путіна зараз теж неможливо. Тож якою має бути точка зору українців — бути чи не бути?

Щиро дякую. На жаль, завжди бракує часу, щоб розкрити всі теми, які нас цікавлять. Однак ми сподіваємося, що це вас заохотить дізнатися більше про Україну та польсько-українські відносини.

Щиро дякуємо Вам за цю лекцію, а також запрошуємо переглянути інші наші лекції, які вже були записані в рамках проєкту.

Дуже вам дякуємо.

До побачення.